

11118/02/EN/Galutinis
WP 65

Darbinis dokumentas „Dėl juodųjų sąrašų“ WP 65 (2002)

Priimta 2002 m. spalio 3 d.

Darbo grupė buvo įkurta vadovaujantis Direktyvos 95/46/EB 29 straipsniu. Ji yra nepriklausomas ES patariamasis organas duomenų apsaugos ir privatumo klausimais. Jos uždaviniai yra išdėstyti Direktyvos 95/46/EB 30 straipsnyje ir Direktyvos 97/66/EB 14 straipsnyje.

Sekretariatą teikia Europos Komisijos Vidaus rinkos direktorato-bendrojo A Direktoratas (Funkcionuojantis ir veikiamas vidaus rinkoje.
Koordinavimas. Duomenų apsauga) |
B-1049 Brussels - Belgium - Office: C100-6/136
Internetinis adresas: <http://europa.eu.int/comm/privacy>

JUODIEJI SĄRAŠAI

ASMENŲ APSAUGOS RYŠIUM SU ASMENS DUOMENŲ TVARKYMU DARBO GRUPĖ

įsteigta pagal Europos Parlamento ir Tarybos 1995 spalio 24 d. Direktyvą 95/46/EB¹,

atsižvelgdama į šios Direktyvos 29 ir 30 straipsnių 1(a) ir 3 paragrafus,

atsižvelgdama į jos Procedūros taisykles ir ypač į 12 bei 14 straipsnius,

priėmė šį darbo dokumentą:

Darbo grupė primena, kad asmens teisė į savo asmens duomenų apsaugą yra pagrindinė teisė, nustatyta Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos 8 straipsnyje. Ji saugoma ir Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijoje bei išsamiai paaiškinta asmens duomenų apsaugai skirtose Direktyvose 95/46/EB ir 97/66/EB.

Pagrindinė teisė į duomenų apsaugą, nepriklausanti teisei į privatumą ar informacijos slaptumą, praktiškai yra pradinis taškas ir naujovė mūsų visuomenėje. Būtinybė surasti tinkamą pusiausvyrą tarp šios ir kitų pagrindinių teisių iš vienos pusės bei tarp kitų teisėtų valstybės ir privačių interesų, individualių ar bendrųjų atgarsių iš kitos pusės, derinant su reikšmingu technologijos progresu ir jo mastu, kurio liudininkai mes esame ir dėl kurio galima platinti, saugoti ir tvarkyti didžiulį informacijos kiekį per trumpą laiką ir be didelių išlaidų, reikalauja apsvaistyti labai svarbų daugybės piliečių padėties aspektą situacijose, kuriose gali kilti konfliktai (iš esmės visi jie nepageidaujami) dėl komercinių, finansinių, profesinių ar privačių reikalų.

Asmenų įtraukimas į duomenų bazes, kuriose jų tapatybė nustatoma ryšium su konkrečia situacija ar konkrečiais faktais, yra kišimasis. Šis dažnėjantis reiškinys šiuo metu yra žinomas kaip „juodieji sąrašai“. Jie sunkiai apibrėžiami dėl įvairių priežasčių, atsižvelgiant į tai, kad, išskyrus sunkumą vienodai apibrėžti jų idėją ir pobūdį, reikia turėti omenyje skirtumus, atsirandančius dėl skirtingų įstatymų bei teisės ir konstitucijos tradicijų, kurios egzistuoja kiekvienoje valstybėje narėje².

Bendrai pažvelgus į pagrindinę idėją, galima sakyti, kad juodasis sąrašas susideda iš konkrečios informacijos rinkimo ir platinimo apie konkrečią asmenų grupę, atitinkančią tam tikrą kriterijų priklausomai nuo juodojo sąrašo rūšies, kuri į ją įtrauktiems asmenims paprastai sukelia neigiamą ir žalingą poveikį ir dėl kurios grupė žmonių gali atsidurti blogoje padėtyje, negaudami konkrečių paslaugų arba kai pakenkiama jų reputacijai.

Atsižvelgiant į tai, kad bet koks asmens duomenims taikomas veiksmas ar veiksmų rinkinys, atliekamas automatiniu ar neautomatiniu būdu, yra asmens duomenų tvarkymas, priklausantis Direktyvos 95/46/EB reguliavimo sričiai, ir todėl yra objektas atitinkamų taisyklių, vadinamieji juodieji sąrašai teisėtai gali egzistuoti, jei jiems bus taikomi Direktyvoje nustatyti teisėtumo principai ir bus saugomos joje numatytos piliečių teisės, nebent yra numatytų išimčių.

Šis dokumentas buvo sudarytas remiantis Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros institucijų suteikta informacija, tarpusavyje konsultuojantis 29 straipsnio Darbo grupės

¹ Official Journal L 281 1995-11-23, P. 31, galima ieškoti:
http://europa.eu.int/internal_market/en/dataprot/index.htm

² Reikia pastebėti, kad kai kuriose šalyse narėse duomenų apsaugos įstatymai yra taikomi ir juridiniams asmenims.

nariams, kurie nustatė pagrindines juodųjų sąrašų kategorijas arba rūšis bei ryškiausias jų ypatybes. Konsultacijos parodė, kad tam tikros reglamentuojamų „juodųjų sąrašų“ rūšys yra labai paplitusios. Tai yra skolų ir baudžiamųjų nusikaltimų įrašai arba siejami su sukčiavimų prevencija ir jų teisinį pagrindą sudaro skirtingos nacionalinės nuostatos.

Ne tokie dažni, kaip minėtieji aukščiau, kitų rūšių „juodieji sąrašai“ egzistuoja, o juos reglamentuojančios taisyklės nėra vienodos. Pačios svarbiausios apima taisykles, susijusias su administraciniais ir profesinės etikos pažeidimais, įdarbinimo įrašais ar su failais, turinčiais informaciją apie konkretaus asmens elgesį, kuris tam tikriems socialiniams sektoriams atrodo netinkamas.

Skolininkų įrašai ir informavimo apie mokumą bei kreditą paslaugos

Tokios rūšies failai tikriausiai yra juodieji sąrašai, kurie liečia daugybę piliečių ir randami kiekvienoje valstybėje narėje. Asmens duomenų tvarkymas paprastai tampa daugybės skundų Europos duomenų apsaugos priežiūros institucijoms priežastimi. Pirmas dalykas, liečiantis šiuos įrašus ir kurių reikia pabrėžti, yra tas, kad kiekviena valstybė narė nustato skirtingą reguliavimą. Kai kuriais atvejais jį apima Direktyvą 95/46/EB perkeliančios nuostatos, o kitais jie išryškėja komercijos ar finansų sektoriams taikomose taisyklėse. Šiuo dokumentu labiau siekiama išanalizuoti, kaip tokie failai yra naudojami ir kaip funkcionuoja praktikoje, negu įvertinti ir spręsti apie teisėtumą šių failų, kurie atitinkamoje šalyje narėje turi teisinį pagrindą.

Tokia veikla reikalauja ieškoti diskretiškų žingsnių, kad būtų kaupiama, paprastai per centrinę instituciją, informacija apie klientus, tiesiogiai ir pastebimai susijusius komercinėmis ar paslaugų sąlygomis. Šių sąrašų teisinis reglamentavimas remiasi būtinu išsipareigojimu teikti informaciją, leidžiančią įvertinti riziką, sutinkant teikti paslaugas ar tiekti prekes kreditan, ir tokiu būdu atlikti verslo operacijų stabilizavimo ir tvarkymo veiksmus.

Reikia aiškiai skirti įrašus, kuriuose yra informacija apie mokumą ir kreditą, ir tuos, kuriais siekiama teikti informaciją apie piniginių išsipareigojimų pažeidimus. Pirmieji skirti įvertinti, ar asmuo yra ekonomiškai ir finansiškai pajėgus prisiimti būsimus kredito išsipareigojimus. Antruosiuose yra duomenys apie piniginių išsipareigojimų laikymąsi arba pažeidimą, siekiant nustatyti, ar asmeniui pavyko įvykdyti ankstesnius išsipareigojimus. Jie apima neigiamą kreditingumo vertinimą.

O dėl failų, kuriuose yra teigiami asmens mokėjimų įrašai (kai kuriose valstybėse narėse draudžiami, nes tai, kaip skolininkas vykdo savo pareigas, nereiškia, kad kyla kokias nors rizikas finansinės sistemos stabilumui ar kad šios informacijos perdavimas yra reikalingas sėkmingiems sutartiniams santykiams tarp šalių), tokių duomenų įtraukimas į jungtinius failus turi būti pagrįstas teisiškai (pvz., suteikiant kompetetingoms finansinėms institucijoms galimybę įvertinti visą riziką, atsirandančią finansiniuose reikaluose) arba duomenų subjekto laisvu, tvirtu, konkrečiu ir pagrįstu sutikimu.

Bet kokiu atveju, ši failų rūšis čia minima, nes, kitaip nei juodieji sąrašai, toks teigiamas failas nėra naudojamas grupės žmonių pažeminimui, jų platus naudojimas turi į teigiamą diskriminaciją panašų poveikį (*visi sąraše yra geri, kurių nėra sąraše yra blogi, arba bent jau įtartini*).

Reikia skirti dviejų rūšių failus, susijusius su piniginių išsipareigojimų nesilaikymu:

Pirmasis yra **kreditoriaus failas**, kuriame įrašomi visi konkretaus skolininko mokėjimai, ir jis atsiranda dėl kreditoriaus kontraktinių santykių su skolininku. Antrasis yra vadinamasis **jungtinis failas**, duomenų valdytojas yra institucija, teikianti iš kreditoriaus gaunamą informaciją apie mokumą ir skolos vertinimą. Tokie failai vadinami „blogaisiais skolų failais“. Paprastai kelios institucijos (kartais iš vieno sektoriaus, kartais platesnio spektro) susitaria su trečiaja (prisiimančia išsipareigojimus perduoti įrašus apie nemokančius skolų klientus, tada ši informacija įtraukiama į jungtinį skolininko failą, kuriuo duomenų

valdytojas leidžia naudotis susitarimo dalyviams, kad šie galėtų įvertinti įvairias jiems prieinamas kredito pasirinkimo galimybes.

Tokios rūšies failas ypač svarbus, nes taip suteikiama ir centralizuojama informacija bei suteikiama galimybė naudotis ja dalyvaujantiems subjektams arba kompanijoms, yra tikras laiku neįvykdžiusių savo ankstesnių finansinių įsipareigojimų asmenų juodasis sąrašas. Informacijos įtraukimas į jį teisiškai turi remtis arba konkrečiomis sutarties išlygomis, įgaliojančiomis kreditorių paskelbti duomenis apie neapmokėtą skolą jungtiniame faile, arba – tai yra pagrindinė taisyklė – duomenų valdytojo teisėtu noru žinoti, ar kas nors, prašantis jo suteikti kreditą, yra užfiksuotas, kaip nesumokėjęs paskolos.

Todėl toks teisėtas interesas dėl finansinės sistemos apsaugojimo ir stabilumo pateisina šios informacijos perdavimą tretiesiems asmenims, nors šios tvarkos, kuri turi rimtą neigiamą poveikį duomenų subjektui, reikia laikytis nepamirštant Direktyvos principų ir reikia imtis konkrečių apsaugos priemonių, kad būtų apsaugotos pagrįstos duomenų subjekto teisės.

Ši interesų pusiausvyra reikalauja, kad duomenų platinimas, kuris gali turėti neigiamą poveikį duomenų subjektui, atitiktų daugelį reikalavimų ir apsaugos priemonių, kurie paprastai nustatomi šalių narių teisėje.

a) Visų pirma, reikia laikytis Direktyvos 6 straipsnyje esančių reikalavimų. Iš esmės, tai reiškia, kad apibrėžta apmokėtina skola lieka nesumokėta ir skolininkas, atsakingas už savo įsipareigojimų vykdymą, turi gauti priminimą su reikalavimu sumokėti.

Į failą įrašyta informacija turi būti tiksli ir savalaikė. Todėl įrašų apie konkrečią skolą, kai ji jau sumokėta, saugojimas ar ištrynimasis tampa labai aktualus. Nors reikia turėti ribojantį kriterijų, kiek laiko neigiami duomenys išlieka rinkmenoje, reikia pabrėžti, kad nėra vieningos nuomonės, koks šis laiko tarpas turėtų būti ir skirtingose šalyse narėse į šią problemą pažvelgta skirtingai. Vienose toks įrašas negali likti, kai skola jau sumokėta, net jei pavėluotai, o kitose informacija išlieka užfiksuota maksimaliam laikotarpiui, kuris įvairiose šalyse skiriasi³. Nepaisant šių skirtumų, yra aišku, kad informacijos atnaujinimo principas apima įsipareigojimą aiškiai atspindėti tai, kad skola yra sumokėta, net jeigu įrašas apie nemokėjamą patvirtinamas iki pilno skolos padengimo datos.

b) Duomenų subjektams, jei jiems nepranešama apie skolą, kuri turi būti įtraukta į jungtinį failą, turėtų būti suteikiama Direktyvos 11 straipsnyje aiškiai nusakyta informacija tiksliai iki tada, kai jų asmens duomenys įtraukiami į bendruosius failus. Kad ši informacija būtų teisinga, reiktų imtis visų deramų veiksmų laiduoti, kad duomenų subjektas gauna pranešimą. Šis pranešimas garantuoja jų teisę ginti save ir taip išvengti bet kokių klaidų (pvz., kai nustatoma duomenų subjekto tapatybė arba įskaičiuojamos skolos, kurių duomenų subjektas nemoka, nes nesutinka su suma ar su suteikta paslauga).

c) Kitas labai svarbus aspektas yra būtinybė garantuoti visas piliečių teises, įgalinančias naudotis šių rinkmenų duomenimis, ir teisę, kad duomenys bus pataisyti ar ištrinti, kai informacija yra klaidinga ar apima neturinčius būti faile duomenis. Kliudymas ar šių teisių neigimas (pvz., siunčiant piliečius pas kelis duomenų valdytojus arba siūlant jiems nesuprantamą informaciją) yra nepriimtini, nes trukdo šias rinkmenas suprasti ir jomis naudotis. Todėl turi būti paskirtas vienas pašnekovas, galintis pateikti visą reikalingą informaciją ir dalyvaujantis įgyvendinant duomenų subjektų teises, informuojantis piliečius apie asmens duomenų įtraukimą į rinkmenas.

d) Kitas svarbus šios rūšies rinkmenų aspektas susijęs su Direktyvos 15 straipsnyje aptartu automatinio individualiu sprendimu. Atsižvelgiant į finansų įmonėse plintančias kompiuterines programas, nustatančias asmens kreditingumą („kredito taškus“), būtina prisiminti 15 straipsnyje numatytas apsaugos priemones. Šios apsaugos priemonės palaiko asmens teisę nebūti tokio sprendimo objektu, kitaip nei nustatyta įstatyme, nebent sprendimas

³ Kartais saugojimo laikotarpis nustatomas kontraktiniais susitarimais tarp kreditoriaus ir skolininko, nors šis laikotarpis negali viršyti šio maksimalaus laikotarpio.

priimtas duomenų subjekto prašymu sudarant ar vykdant sutartį arba yra nuostatos, leidžiančios jam ginti savo teisėtus interesus, pvz., ginti savo nuomonę.

Atsižvelgiant į tokio pobūdžio sprendimą, reikia taip pat prisiminti, kas Direktyvos 12 straipsnis įtvirtina piliečių teisę žinoti, kokia logika remiasi automatiniis tvarkymas, skatinantis daryti tokios rūšies sprendimus.

Baudžiamieji nusikaltimai

Direktyvos 95/46/EB 8(5) ir (6) straipsniuose minimas duomenų tvarkymas, susijęs su baudžiamaisiais nusikaltimais arba nuteisimais⁴, ir nustatyta, kad paprastai toks tvarkymas gali būti vykdomas tik kontroliuojant valdžios institucijai, jei valstybės narės nėra patvirtinusios išimčių, kuriose numatytos tinkamos apsaugos priemonės, kad nebūtų pažeistos pagrindinės piliečių teisės ir apie jas informuota Europos Komisija.

Failų, kuriuose yra duomenų apie baudžiamuosius nusikaltimus, tvarkymo teisėtumas remiasi valdžios išipareigojimu palaikyti saugumą ir viešąją tvarką. Šis principas, be abejonės, pateisina tokį tvarkymą, jei tik laikomasi ankstesniame paragrafe minėtų apribojimų, kaip nustatyta Direktyvos 7(e) straipsnyje.

O dėl asmens duomenų, susijusių su baudžiamaisiais nusikaltimais, tvarkymo, daugumoje valstybių narių yra valdžios institucijų tvarkomi tokios rūšies informaciją apimantys failai.

Nepaisant to, įvairios priežiūros institucijos nustatė, kad tokio tipo failai jų valstybėse yra kuriami bei tvarkomi privačiai ir yra susiję su didelių prekybos centrų ar automobilių nuomos firmų turimais failais. Kai priežiūros institucijos tyrė bylas dėl „nepageidautinų klientų“ asmens duomenų rinkimo ir tvarkymo prekybos centruose, didelėse savitarnos ar universalinėse parduotuvėse, jos nurodė duomenų valdytojams nutraukti tokį tvarkymą, nes privačioms kompanijoms neleidžiama saugoti tokios rūšies failų.

Tvarkant tokius duomenis, būtina laikytis Direktyvoje esančių duomenų kokybės ir ypač tikslumo bei aktualumo principų. Taip pat reikia ypač kreipti dėmesį į teisę šabloniškai ar automatiškai taisyti ir ištrinti subjekto duomenis, jei įstatymo nustatytas laikas baigėsi, ir į teisę pasitelkti įvairią įrangą, kuri įgalina tai atlikti, paprasčiau ir tiksliau, atsižvelgiant į tai, kad su asmeniu susijusios informacijos laikymas šiuose failuose ilgiau, negu nustatyta, gali turėti žalingų pasekmių.

Tai ypač susiję su išteisinamuoju sprendimu (nekaltumo verdiktu), atsakomybės ribojimu ar teismo sprendimu nuo skolų atleisti nemokų skolininką, kuriam atkurtos jo teisės. Tokių duomenų laikymas neturi jokios prasmės. Pažymėtina, kad daugelyje valstybių narių šiuos aspektus reguliuoja atitinkama baudžiamoji teisė ir nustatyti kriterijai.

Kitas reikšmingas dalykas, į kurį reikia atsižvelgti, yra galimybė gauti informaciją, t.y. nustatymas, kurie asmenys ar institucijos turi teisę gauti duomenis, esančius šiuose failuose. Duomenų subjektai visada privalo turėti teisę iš failų gauti su jais susijusią informaciją.

Dėl galimybės gauti informaciją nuostatų gali susidaryti iš dalies painios ir problemiškos situacijos, pavyzdžiui, kai duomenų subjektas ieško darbo tose valstybėse narėse, kuriose tai leidžiama, kaip atrankos proceso dalis, darbdavys galėtų paprašyti

⁴ Direktyvos 95/46/EB straipsnis 8: „ (...) 5. Duomenys, susiję su nusikaltimais, nuteisimais ar valstybės saugumo priemonėmis, gali būti tvarkomi tik tuo atveju, jeigu tai kontroliuoja oficiali valdžios institucija arba jeigu nacionaliniai įstatymai užtikrina tinkamas saugumo priemones, bet galioja išimtys, kurias valstybė narė gali leisti pagal nacionalines nuostatas, numatančias tinkamas konkrečias apsaugos priemones. Tačiau išsamus nuteisimų registras gali būti vedamas tik tai kontroliuojant oficialiai valdžios institucijai. 6. Pritaikius 4 ir 5 šio straipsnio dalyse numatytas 1 dalies nuostatų išimtis, turi būti pranešta Komisijai. “

darbuotojo pateikti pažymėjimą apie bet koki teistumą, kurią išduoda valstybinės institucijos duomenų valdytojas. Kandidatas gaus tokį pažymėjimą, kuriame gali būti duomenų apie bet kokius teistumus ar kitas saugumo priemones. Taip darbdavys gali sužinoti konkrečių duomenų turinį, kas teisiškai tiesiogiai nėra pripažįstama.

Ši hipotezė toliau gali komplikuo­ti, jei darbdavys toliau naudoja šią informaciją, atsižvelgiant į tai, kad paprasčiausias informacijos, kurią atrankos metu pateikia kandidatas, pasitikrinimas nepažeis Direktyvos 8(5) straipsnio nuostatų, o bet koks tolesnis neautomatinis ar automatinis tvarkymas gali jas pažeisti.

Sukčiavimo tyrimas

Tam tikruose ekonomikos sektoriuose, ypač draudimo sektoriuje, bandymai sukčiauti gali būti dažni ir atspindi kompanijų veikloje tuo, kad jos, naudodamos jungtinius failus, įsteigia bendros informacijos šaltinius, kurie padeda kovoti su sukčiavimo būdais ir taip sumažina einamąsias išlaidas.

Jungtiniai arba centralizuoti failai, kuriuose kaupiama kompanijoms prieinama informacija⁵, naudojami skelbiant informaciją apie atsiskaitymą su klientais, įtariamais sukčiavimu ar neleistina veikla⁶.

Tarp abiejų egzistuojantys panašumai (centralizuoti failai, duomenų perdavimas iš trečiųjų šalių, informacijos skleidimas tarp šalių į sistemą, ir t.t.) ir problemos bei įvairios apsaugos priemonės panašios į failų dėl piniginių įsipareigojimų sulaužymo arba aptartų „blogųjų skolų failų“⁷.

Tokie sąrašai turi būti sudaromi, laikantis asmens duomenų apsaugos taisyklių: teisės gauti informaciją vykdymas, duomenų subjekto informavimas apie jo įtraukimą į šį failą⁸, duomenų saugojimas laiko tarpą, proporcingą jų rinkimo tikslui, ir įsipareigojimas ištrinti duomenis, kai jų daugiau nebereikia tikslui, kuriam jie buvo kaupiami.

Kitas svarbus klausimas yra teikimo mechanizmo svarba, reikalingo, kad būtų išvengta klaidų nustatant tapatybę įtrauktų į failus asmenų (tai ypač aktualu tokius pačius vardus turinčių duomenų subjektų bylose), kai neteisingai įskaičiuojamos skolos (pvz., su duomenų subjektu svarstomos skolos), ryšium su skolų sumomis, klaidomis jas peržiūrint, kai iš tikrųjų vėliau sumokama ir t.t.⁹. Bet kokia tokia klaida turi būti pašalinta nedelsiant, kai tik ji aptinkama, o tai reiškia, kad turi būti imtasi griežtų tikrinimo instrumentų. Daugelyje šalių toks failas yra slaptas ir, kai kalbama apie įvairių valstybių narių vidaus nuostatas, reikia pažymėti, jog duomenų subjektai paprastai yra informuojami, kad jų duomenys įtraukiami į failą, kaip to reikalauja taisyklės, nors duomenų subjektui suteikta informacija ne visada gali

⁵ Žr. skyriaus apie skolininkų rinkmenas ir informavimo apie mokumą bei įsiskolinimą paslaugas 2 paragrafą.

⁶ Kai kuriose šalyse draudimo kompanijos taip pat centralizuoja informaciją apie klientus, kurie, manoma, kelia tam tikrą riziką, vadovaudamiesi tokiu kriterijumi, pvz., su klientu susijusių nuostolių kiekis per tam tikrą laiko tarpą, ne visada atsižvelgiant į kliento atsakomybę už nuostolius. Draudimo kompanijų pasiteisinimas yra toks, kad toks nuostolių kiekis, net jei klientas nėra už juos atsakingas, gali būti laikomas numanomo sukčiavimo pirminiu elementu. Kad tokio tvarkymo kai kurie aspektai neatitinka duomenų apsaugos įstatymo, nebent egzistuoja atitinkamas garantijas pagal nacionalinę teisę apibrėžiančios teisinės nuostatos, yra nurodžiusios kai kurios duomenų apsaugos institucijos.

⁷ Panašūs yra įteisinimo principai: visuomenės suinteresuotumo buvimas – kovojimas su sukčiavimu, finansinės sistemos stabilumas, darbo operacijų reglamentavimas ir apsauga, ir t.t. – arba duomenų valdytojų teisėti interesai, jei tik duomenų subjektų interesai ar teisės bei laisvės nėra dominuojančios.

⁸ Vienas iš būdų, kaip išvengti klaidų ir problemų, būtų nustatyti protingą laikotarpį tarp duomenų subjekto informavimo ir tikrojo informacijos įvedimo į jungtines rinkmenas, ir ši procedūra gali būti taikoma ir rinkmenoms apie piniginių įsipareigojimų sulaužymus.

⁹ Šis punktą gali būti pritaikytas šiame darbo dokumente analizuojamoms juodųjų sąrašų kategorijoms, turint galvoje kiekvienos ypatingas skiriamąsias ypatybes.

būti pilna ir vykdyti teisę gauti informaciją kartais sunku dėl painumo, su kuriuo gali susidurti subjektas.

Kitos juodųjų sąrašų kategorijos

Apžvelgus „juodųjų sąrašų“ kategorijas, labiausiai paplitusias ir reglamentuojamas valstybėse narėse, kita grupė, ligi šiol ne tokia paplitusi ir ne taip reglamentuota, yra ne mažiau svarbi, turint omenyje, kaip stipriai ji gali paveikti į šį failą įtrauktų asmenų gyvenimus. Šios kategorijos failuose yra nepalankūs duomenys apie darbuotojus ar kandidatus arba susiję su sveikatos klausimais, socialiniu ar politiniu elgesiu ir profesinės etikos pažeidimu.

Tai apima tuos juoduosius sąrašus, kurie remiasi ypatingai saugomų duomenų rinkimu ir platinimu, nes jie ypač susiję su duomenų subjektų interesais, ir su jais dažniausiai turi susidurti priežiūros institucijos.

Juos reglamentuoja Direktyvos 95/46/EB 8¹⁰, 13 ir 15¹¹ straipsniai. Dauguma valstybių narių, remiantis direktyva, draudžia tvarkyti ypatingos kategorijos asmens duomenis be aiškaus duomenų subjekto sutikimo.

Kai kuriose yra numatyta, kad tokios rūšies duomenys tvarkomi, jei tai leidžia įstatymas arba jei teisėti visuomeniniai arba komerciniai interesai yra pavojuje¹², atsižvelgiant į tai, jog Direktyvoje numatyta, kad valstybės narės gali nustatyti kitas išimtis, leidžiančias tvarkyti ypatingai saugomus duomenis, bet turi užtikrinti atitinkamas apsaugos priemones¹³. Panašiai kai kuriose valstybėse narėse aiškiai teisiškai draudžiami darbuotojų juodieji sąrašai.

Kai kuriose valstybėse narėse, iš tikrųjų, teismai oficialiai uždraudė sudaryti rinkmenas, kuriose būtų duomenys apie politines pažiūras, priklausymą profesinėms sąjungoms, etikos

¹⁰ Direktyvos 95/46/EB 8 straipsnis: „1. Valstybės narės uždraudžia tvarkyti asmens duomenis, kurie atskleidžia rasinę ar etninę kilmę, **politines, religines ar filosofines pažiūras, priklausymą profesinėms sąjungoms**, taip pat tvarkyti duomenis apie asmens **sveikatą** ar intymų gyvenimą.

2. Šio straipsnio 1 dalis netaikoma, kai: a) duomenų subjektas davė aiškų sutikimą tvarkyti tokius duomenis, išskyrus, kai valstybės narės įstatymai numato, kad 1 dalyje nurodyto draudimo negalima panaikinti duomenų subjekto duotu sutikimu; arba b) tvarkyti būtina, norint įgyvendinti duomenų valdytojo prievolės ir specifinės teisės darbo įstatymų srityje, kiek tai leidžia nacionalinės teisės aktai, numatantys atitinkamas apsaugos priemones; arba c) tvarkyti būtina, kad būtų apsaugoti duomenų subjekto arba kito asmens gyvybiniai interesai, kai duomenų subjektas fiziškai neigali arba yra juridiškai neveiksnius duoti sutikimą, [...];

3. Šio straipsnio 1 dalis netaikoma, kai duomenis reikia tvarkyti teikiant profilaktines medicinos, medicininės diagnostikos, medicininės priežiūros, gydymo, sveikatos apsaugos paslaugas ir kai tokius dokumentus tvarko sveikatos apsaugos darbuotojas, kuriam pagal nacionalinius įstatymus arba nacionalinių kompetentingų institucijų nustatytas taisyklės galioja profesinės paslapties saugojimo prievolė, arba kitas asmuo, kuriam irgi galioja lygiavertė paslapties saugojimo prievolė.“

¹¹ Direktyvos 95/46/EB 15 straipsnis: Automatiniai individualūs sprendimai: „1. Valstybės narės suteikia kiekvienam asmeniui teisę, kad jo atžvilgiu nebus daromas sprendimas, kuris sukuria jam teisinį poveikį arba kuris ženkliai paveikia jį ir kuris yra paremtas tikrai automatiniu duomenų tvarkymu, skirtu įvertinti tam tikrus asmeniškumus su juo susijusius aspektus, kaip antai: jo darbingumas, kreditingumas, patikimumas, elgesys ir kt.; 2. Laikydamosi ir kitų šios direktyvos straipsnių, valstybės narės numato, kad asmens atžvilgiu gali būti daromas 1 dalyje nurodyto pobūdžio sprendimas, jeigu tas sprendimas: a) yra priimtas, sudarant arba vykdant sutartį, su sąlyga, kad duomenų subjekto paduotas prašymas sudaryti ar vykdyti sutartį buvo patenkintas arba kad yra tinkamų priemonių jo teisėtiems interesams apsaugoti, pavyzdžiui, atitinkama tvarka, leidžianti jam pareikšti savo nuomonę; arba: b) yra leidžiamas įstatymo, kuris taip pat išdėsto priemones apsaugoti duomenų subjekto teisėtus interesus“.

¹² Žr. direktyvos 95/46/EB 8.2b) straipsnį.

¹³ Direktyvos 95/46/EB 8(4) straipsnis: Dėl svarbių visuomeninių interesų valstybės narės greta šio straipsnio 2 dalyje išdėstytų išimčių nacionaliniais įstatymais ar priežiūros institucijų sprendimais gali numatyti kitas išimtis, bet turi užtikrinti tinkamas apsaugos priemones.

dalykus ar informacija apie darbuotojų sveikatą. Teismai nepritarė tokiems failams net jeigu, minėtais atvejais, jos buvo sukurtos neperžengiant įmonės ribų.

O dėl juodųjų sąrašų, apimančių kokios nors kitos rūšies ypatingai saugomus duomenis, kaip antai informacija apie sveikatą, reikia atkreipti dėmesį, kad failai apie tokius dalykus yra iš esmės sudaromi ryšium su kompanijų siūlomu gyvybės draudimu. Tokiais atvejais, neturint tinkamas apsaugos priemonės įtraukiančio teisinio reguliavimo, šie failai gali būti kaupiami tik su duomenų subjekto laisvu, konkrečiu, aiškiu ir informuotu sutikimu, kurį jis turi teisę atšaukti. Tačiau net ir tada reikia paisyti Direktyvos 6 straipsnio bei proporcingumo, sudarant šiuos failus, ryšium su matomu tikslu. Taip pat būtina nustatyti, kad jokios konkrečios valstybių narių taisyklės nedraudžia tokios praktikos, net jei duomenų subjektas yra davęs savo sutikimą.

Reikėtų vėl prisiminti Direktyvos 95/46/EB 15 straipsnyje nustatytus automatinio individualaus sprendimo ribojimus.

Konkrečiai veiklą dėl juodųjų sąrašų galima pailiustruoti kai kurių nacionalinių priežiūros institucijų išsakytu nepalankiu jungtinių failų vertinimu, kuriuos sudarydavo centralizuotos draudimo kompanijų federacijos ir į juos buvo įtraukti duomenys apie asmenis, kurie atsisakė drausti gyvybę dėl problemų su sveikata. Priežiūros institucija nutarė, kad šie duomenys turi būti ištrinti arba įteisinti pagal Direktyvą, nes laikėsi nuomonės, kad nepakanka, jog ši informacija būtų prieinama atitinkamoms kompanijoms kartu su gyvybės draudimo sutartimis tų duomenų subjektų, su kuriais kontraktinių santykių pobūdis duotų pagrindą saugoti šią informaciją.

Ypatingai saugomus duomenis apie tam tikrą socialinę ar politinę veiklą apimantys juodieji sąrašai yra leistini ir iš tikrųjų egzistuoja kai kuriose valstybėse narėse (registrai ar valstybinės rinkmenos apie asmenis, kurių elgesys vertinamas kaip pavojingas), kai jų kaupimo teisinės nuostatos tiksliai apibrėžia apsaugos priemonės bei galimybės naudotis duomenimis suvaržymus. Pagaliau, nors yra plačiai paplitęs susitarimas tarp priežiūros institucijų, kad šie sąrašai yra neteisėti, kai kuriose valstybėse narėse išžvelgtas konfliktas tarp šiuose sąrašuose pasirodančių asmenų privatumo teisės ir teisės į laisvą saviraišką tų, kurie juos platina; teismai teikė pirmenybę pastarajai teisei konkrečiose bylose vienoje valstybėse narėse ir atmetė kitose.

Kadangi šiuo dokumentu nesiekama analizuoti teisės sprendimus ar priimti visa apimantį sprendimą ir nustatyti pusiausvyrą tarp šių teisių, reikia atminti, kad net jeigu bylos yra labai specifinės ir remiamasi teisės bei konstitucijos tradicijomis, kuriose teisė į laisvą saviraišką yra interpretuojama labai plačiai, tai netrukdo atsižvelgti į apimties, proporcingumo principus, kad duomenys šiuose failuose būtų atnaujinami, būtų vykdoma teisė susipažinti su duomenimis ir teisė taisyti ir panaikinti duomenis. Jei tai vykdyti atsisakoma, duomenų apsaugos priežiūros institucija privalo pateikti savo nuomonę.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Kaip buvo išdėstyta įvade, šiuo darbo dokumentu siekiama išryškinti juodųjų sąrašų failų fenomeną Europos Sąjungoje, apibūdinant esančią situaciją, remiantis Europos Sąjungos valstybių narių priežiūros institucijų suteikta informacija vidaus konsultacijų metu tarp 29 Straipsnio darbo grupės narių.

Čia pateikta analizė parodo dvi pagrindines išvadas: 1) šių juodųjų sąrašų paplitimą, žalingą poveikį ir pasekmės asmenų privačiam (ir socialiniam) gyvenimui ir 2) akivaizdžius skirtumus, reglamentuojant tokius juoduosius sąrašus valstybėse narėse.

Todėl yra svarbu akcentuoti reikalingumą vienodų, suderintų kriterijų¹⁴ asmens duomenų tvarkymui, vadinamųjų „juodųjų sąrašų“, kurie nustatytą formulę, kaip garantuoti,

¹⁴ Direktyvos 95/46/EB rėmuose ir atsižvelgiant į nacionalinius įstatymus.

kad duomenų subjektas galėtų vykdyti teises, pripažintas privatumo teisę ir asmens duomenis saugančiose taisyklėse. Atsižvelgiant į šį dokumentą, šis tokių klausimų suderinimas yra ypač svarbus.

Svarbu nustatyti mechanizmą, kuris aiškiai ir suprantamai apibrėžtų galimų tvarkyti asmens duomenų rūši, tokio tvarkymo tikslą ir duomenų subjektui prieinamas apsaugos priemonės (t.y. tvarkomos informacijos tikrinimų ir kontrolės sistemos sukūrimas), aplinkybes bei išankstines sąlygas, kurios leidžia egzistuoti tokiems failams. Tai reiktų išdėstyti paisant Direktyvos 95/46/EB 7 straipsnyje išdėstytų principų, kuriais remiantis tvarkymas tampa teisėtas.

Informacijos atnaujinimas taip pat yra svarbus¹⁵. Būtų naudinga pabandyti apibrėžti bendruosius parametrus, kad būtų galima standartizuoti laikotarpį, kuriuo failuose esantys duomenys gali būti laikomi arba užblokuojami. Dėl aiškumo trūkumo ryšium su šių duomenų kokybės principu, saugomu Direktyvoje, duomenų subjektas gali likti visiškai neapsaugotas, nes trūksta mechanizmo, galinčio vėliau atitaisyti padarytą žalą (t.y. duomenų trečiosioms šalims perdavimo be duomenų subjekto žinios atveju).

Mėginant maksimaliai suderinti šį klausimą, galima eliminuoti šiuo metu daugumoje valstybių narių egzistuojančius skirtingus kriterijus ir tai palengvintų operatorių rentabilų darbą konkurencijos įstatymo rėmuose pagal Direktyvos 95/46/EB 7 konstatuojamąją dalį¹⁶.

Kitas svarbus aspektas yra duomenų subjektų teisė būti informuotiems apie jų asmens duomenų tvarkymą. Dėl šio svarbiausiojo principo nesilaikymo piliečiai tampa neapsaugoti, kai jie patys nežino, kad jų asmens duomenys yra įtraukti į juoduosius sąrašus, nes jie buvo gauti iš kito šaltinio, o tai neleidžia jiems efektyviai naudotis teise gauti duomenis, juos taisyti, ištrinti ir teise nesutikti¹⁷.

Yra labai svarbus duomenų subjektų informavimo procedūros teisingas reguliavimas, apimantis tinkama forma pateikiamo savalaikio informavimo kriterijus, ir aiškus formulavimas sąlygų, kurioms esant duomenys gali būti atskleisti trečiosioms šalims¹⁸.

Turi būti nustatyta tvarka, kaip pateikti informaciją duomenų subjektui, kai atsakoma jam suteikti konkrečią paslaugą, ir kaip subjektas galėtų po to patikrinti (esant anksčiau

¹⁵ Direktyvos 95/46/EB 6.1.d) straipsnis: „1. Valstybės narės numato, kad asmens duomenys turi būti: [...] tikslūs ir, jei būtina, nuolat atnaujinami; turi būti imtasi visų reikalingų priemonių, kad duomenys, kurie yra netikslūs ar neišsamūs, palyginti su tikslais, dėl kurių jie buvo surinkti ar po to tvarkomi, būtų ištrinti arba ištaisyti.“ Žr. aukščiau „Skolininkų registravimas ir informavimo apie mokumą bei išsiskolinimą paslaugas“.

¹⁶ „Kadangi nevienodas asmenų teisių ir laisvių, ypač jų privatumo teisės, apsaugos lygis tvarkant asmens duomenis įvairiose valstybėse narėse gali trukdyti perduoti tokius duomenis iš vienos valstybės narės į kitą; kadangi šie skirtumai gali kliudyti užsiimti kai kuriomis ekonominės veiklos rūšimis Bendrijos lygiu, iškreipti konkurenciją ar trukdyti valdžios institucijoms vykdyti savo pareigas pagal Bendrijos įstatymus; kadangi šie apsaugos lygių skirtumai atsiranda dėl pernelyg didelės nacionalinių įstatymų, norminių aktų ir administracinių nuostatų įvairovės“.

¹⁷ Direktyvos 95/46/EB 11straipsnis: „ Informavimas kai duomenys gaunami ne iš duomenų subjekto: 1. Kai duomenys gaunami ne iš duomenų subjekto, valstybės narės numato, kad tuo metu, kai imamasi užrašinėti asmens duomenis, arba, jeigu numatoma duomenis atskleisti trečiajai šaliai, ne vėliau kaip iki to laiko, kai duomenys atskleidžiami pirmą kartą, duomenų valdytojas arba jo atstovas privalo duomenų subjektui suteikti bent tokią informaciją, jeigu jis jos dar neturi: a) duomenų valdytojo arba jo atstovo, jei toks yra, tapatybė; b) tikslai, dėl kurių tvarkoma; c) bet kokia platesnė informacija, kaip antai: tvarkomų duomenų kategorijos; duomenų gavėjai ir gavėjų kategorijos; teisės gauti informaciją ar teisės paisyti duomenis apie save buvimas, kiek tokios platesnės informacijos reikia, atsižvelgus į specifines duomenų tvarkymo aplinkybes, kad būtų garantuotas teisingas subjekto duomenų tvarkymas. 2. Šio straipsnio 1 dalis netaikoma, ypač tvarkant statistiniais sumetimais arba istorinių ar mokslinių tyrimų tikslais, kai tokią informaciją pateikti būtų neįmanoma arba pernelyg sunku, arba jeigu įstatymai aiškiai reikalauja duomenis įrašyti ar atskleisti. Tokiais atvejais valstybės narės užtikrina tinkamas apsaugos priemones.“ Žr. šį dokumentą dėl „Skolininkų registravimo ir informavimo apie mokumą bei išsiskolinimą paslaugas.“ Reiktų prisiminti atvejus, kai informacija gaunama iš duomenų subjekto.

¹⁸ Žr. direktyvos 95/46/EB 11.1 straipsnį „Informavimas, kai duomenys gaunami ne iš duomenų subjekto“.

aprašytoms apsaugos priemonės). Iš tikrųjų, Direktyvoje pripažįstama duomenų subjekto teisė nebūti objektu sprendimo, kuris iššauktų jam teisinį poveikį ar labai jam pakenktų ir kuris remiasi tik automatiniu duomenų tvarkymu, skirtu įvertinti su asmeniu susijusius aspektus¹⁹.

Taip pat yra pagrindas įvertinti tvarkos nustatymą, kuri įgalintų duomenų subjektą įsikišti ir, jei jis galėtų pateikti tinkamą pagrindą bet kokiame ginče, galėtų reikalauti, kad informacija, patvirtinanti jo poziciją, būtų laiku įtraukta į failą.

Kitas esminis klausimas dėl jungtinių ar bendro naudojimo centralizuotų failų yra duomenų valdytojų išsipareigojimas nustatyti ir įgyvendinti tinkamas technines ir organizacines saugumo priemones ir galimybės naudotis failais sąlygas²⁰.

Kaip buvo konstatuota ir atsižvelgiant į tai, kad rinkmenos, apimančios juoduosius sąrašus konkrečių sektorių, kurie teikia labai svarbias paslaugas (finansų arba telekomunikacijų sektoriai), paliečia labai daug piliečių, Asmenų apsaugos darbo grupė, atsižvelgdama į Asmens duomenų tvarkymo, nori, kad visose Bendrijos institucijose būtų suvokta būtinybė tęsti darbą pagal nustatytas išvadas ir pabrėžti šios srities bendrųjų kriterijų, rekomendacijų ar veiklos krypčių būtinybę pagal Direktyvą 95/46/EB ir atitinkamus valstybių narių vidaus įstatymus.

Sudarytas Briuselyje, 2002 m. spalio 3 d.

Darbo grupei

Pirmininkaujantis

Stefano RODOTA

Į lietuvių kalbą išvertė Valstybinės duomenų
apsaugos inspekcijos vyr. referentė
Inga Rimkevičienė

¹⁹ Direktyvos 95/46/EB 15 straipsnis „individualūs automatiniai sprendimai“.

²⁰ Direktyvos 95/46/EB 17 straipsnis „Tvarkymo saugumas“.